

# Zbigniew Strus

---

## Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego - Izba Cywilna

---

Palestra 51/1-2(577-578), 230-234

---

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



# NAJNOWSZE ORZECZNICTWO

Zbigniew Strus

## Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Cywilna

### I. Prawo materialne

1. BEZPODSTAWNE WZBOGACENIE. Z art. 414 k.c. wynika dopuszczalność konkurencji roszczeń o odszkodowanie i o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia. Przedmiotem sprawy zakończony wyrokiem z 7 grudnia 2005 r., V CK 389/05, było roszczenie oparte na kondykcji. Wykonawca zawarł umowę o wykonanie robót budowlanych z przedsiębiorcą występującym jako „zamawiający” – będącym tzw. inwestorem zastępczym. Inwestor zastępczy pełnił wszystkie funkcje związane z zorganizowaniem i finansowaniem budowy, przy czym działając na rzecz inwestora bezpośredniego wszelkie czynności prawne wykonywał we własnym imieniu. Kiedy zaprzestał płacenia wynagrodzenia wykonawcy, ten zażądał zasądzenia od niego i od inwestora bezpośredniego należności, przy czym roszczenie w stosunku do inwestora bezpośredniego oparł na przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu, polegającym na tym, że uzyskał przyrost majątku (budowla) kosztem wykonawcy bez poniesienia wydatków. Roszczenie w tym zakresie nie zostało uwzględnione. Teza wyroku jest następująca: „Wykonawca robót budowlanych, który nie otrzymał wynagrodzenia od zamawiającego, nie może w stosunku do inwestora bezpośredniego dochodzić należności na podstawie bezpodstawnego wzbogacenia ze względu na istnienie podstawy prawnej uzyskania przyrostu majątkowego wynikającej z umowy o zastępstwo inwestycyjne”.

2. TERMINY ZAPŁATY. Ustawa z 12 czerwca 2003 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych definiuje te transakcje w art. 2 jako wynikające z umowy, której przedmiotem jest odpłatne dostarczanie towaru lub odpłatne świadczenie usług, jeżeli strony tej umowy zawierają ją w związku z wykonywaną przez siebie działalnością gospodarczą lub zawodową. W następnych przepisach ogranicza natomiast zakres stosowania ustawy od strony podmiotowej i przedmiotowej. Trzonem regulacji jest przyznanie wierzycielowi, tj. dostawcy towarów lub usług, uprawnienia do żądania odsetek za okres określony przepisami ustawy.

Wątpliwość Sądu Okręgowego wyłoniła się na tle umowy o zamówienie publiczne, w

której inwestorem – zamawiającym była jednostka samorządu terytorialnego – realizująca przez to zamówienie zadania własne.

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu zagadnienia prawnego w uchwale z 13 stycznia 2006 r. III CZP 124/05 orzekł, że „Umowa zawierana w celu realizacji zadań własnych gminy określonych w ustawie z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.) może stanowić transakcję handlową w rozumieniu art. 2 ustawy z 12 czerwca 2003 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. Nr 139, poz. 1323 ze zm.)”.

3. SPÓŁKA HANDLOWA A DZIAŁALNOŚĆ POŻYTKU PUBLICZNEGO. Uchwałą z 13 stycznia 2006 r. III CZP 122/05 rozstrzygnięto zagadnienie prawne, czy spółka akcyjna może być uznana za organizację pożytku publicznego: „Spółka akcyjna, prowadząca działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w ustawie z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873) i nie działająca w celu osiągnięcia zysku, może nabyć status organizacji pożytku publicznego”.

Treść uchwały jest konsekwencją unormowania, w myśl którego spółka akcyjna może być tworzona w każdym celu, a nie tylko dla prowadzenia działalności gospodarczej. Nabycie statusu takiej organizacji pozwala uzyskać pomoc od organów administracji publicznej.

4. KOLIZJA PRAW. Z art. 211 ust. 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami wynika roszczenie osoby, która legalnie wzniosła najmowany garaż z własnych środków przed 5 grudnia 1990 r., o przeniesienie jego własności. Jest jednak oczywiste, że użytkowanie wieczyste nieruchomości obejmującej teren pod garażem może przysługiwać również innym osobom. W razie nabycia lokalu stanowiącego odrębną własność współużytkowanie wieczyste jest prawem związanym. Sąd Najwyższy rozstrzygnął konflikt między tymi prawami w uchwale z 11 stycznia 2006 r., III CZP 120/05, wyjaśniając, że: „Roszczenie wynikające z art. 211 ust. 1 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.) nie może być uwzględnione, jeżeli przed dniem 5 grudnia 1990 r. w budynku wielomieszkaniowym wyodrębniono i sprzedano część lokali z jednoczesnym oddaniem udziałów w prawie użytkowania wieczystego gruntu, na którym wybudowany został garaż”.

Można dodać, że ten kierunek prezentowany był wcześniej w orzecnictwie (por. uchwały z 24 czerwca 1994 r., III CZP 79/94, OSNC 1994, z. 12, poz. 240, również z 22 grudnia 1993 r., III AZP 24/93, niepubl.).

5. UBEZPIECZENIE ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ. Czytelnikom „Palestry” należy się wyjaśnienie odnośnie do losu zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia przez Rzecznika Ubezpieczonych, czy istnieje odpowiedzialność ubezpieczyciela w przedmiocie zaspokojenia roszczeń z tytułu szkód na osobie powstałych wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia wyrządzonych przez współmałżonka, gdy między małżonkami tymi istnieje ustawowa wspólność majątkowa.

Przypomnijmy, że w uchwale z 19 listopada 1996 r., III CZP 118/96, OSNC 1997, z. 3, poz. 26, Sąd Najwyższy uznał, że nie jest osobą trzecią w rozumieniu art. 822 k.c. małżonek sprawcy szkody powstałej w mieniu w związku z ruchem pojazdu mechanicznego, jeżeli pojazdy biorące udział w kolizji drogowej objęte są ustawową wspólnością majątkową

małżeńską. Jednak w tamtej sprawie szkodą były uszkodzenia dwóch aut, które stanowiły majątek wspólny. Natomiast Rzecznik Ubezpieczonych pytał o odszkodowanie za szkodę na osobie, które pozostaje majątkiem osobistym (por. uchwała z 20 listopada 1975 r., III CZP 75/75, OSNC 1976, z. 5, poz. 106).

Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały z przyczyn formalnych. Uprawnienie Rzecznika Ubezpieczonych do przedstawiania zagadnień prawnych składowi siedmiu sędziów, wynikające z art. 28 ustawy z 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych, zostało cofnięte w dniu 17 sierpnia 2005 r. na podstawie art. 3 ustawy z 8 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o działalności ubezpieczeniowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 143, poz. 1204). Te same przyczyny legły u podstaw odmowy z 12 stycznia 2006 r., sygn. III CZP 76/05, podjęcia uchwały rozstrzygającej zagadnienie, czy na podstawie przepisu art. 363 § 1 k.c. za nadmierne trudności lub koszty przywrócenia stanu poprzedniego można uznać koszt naprawy uszkodzonego pojazdu, który nie jest równy lub nie przekracza 100% jego wartości sprzed szkody.

6. PRAWO PIERWOKUPU USTAWOWE. W postanowieniu z 20 grudnia 2005 r., III CSK 33/05, oddalającym skargę kasacyjną gminy Sąd Najwyższy zawarł tezę, że „W razie rozwiązania umowy sprzedaży nieruchomości zawartej pod warunkiem, że prezydent miasta nie wykona prawa pierwokupu przysługującego gminie zgodnie z art. 109 ust. 1 pkt 1 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami – przed złożeniem oświadczenia o wykonaniu prawa pierwokupu, nieruchomość wraca do stanu prawnego *quo ante*, a złożone później oświadczenie uprawnionego jest bezskuteczne. Akt notarialny zawierający to oświadczenie nie stanowi podstawy wpisu gminy do działu II księgi wieczystej jako właściciela”.

## II. Postępowanie cywilne

1. Na pytanie, czy referendarz sądowy wykonując czynności w postępowaniu upominawczym, zmierzające do wydania nakazu zapłaty, jest również uprawniony do rozpoznania wniosku o zabezpieczenie powództwa złożonego w tym postępowaniu, Sąd Najwyższy udzielił odpowiedzi przeczącej w uchwale z 8 grudnia 2005 r., III CZP 108/05. Trudno byłoby oczekiwać innej, skoro w art. 471 k.p.c. wskazano, że referendarz może wykonywać czynności w postępowaniu cywilnym w wypadkach wskazanych w ustawie i w zakresie powierzonych mu czynności ma kompetencje sądu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Tymczasem wydawanie nakazów zapłaty zostało poddane odrębnej regulacji. Właśnie w przepisie art. 353<sup>1</sup> § 1 zawarte zostało wymaganie przepisu szczególnego do wydania nakazu. Jest nim art. 498 § 1 k.p.c. w odniesieniu do roszczeń pieniężnych, natomiast art. 353<sup>1</sup> § 2 k.p.c. przyznaje kompetencje „w tym i tylko w tym” zakresie referendarzowi sądowemu.

2. POSTĘPOWANIE O UDZIELENIE ZAMÓWIENIA PUBLICZNEGO. Kadłubowa regulacja postępowania przy udzielaniu zamówień publicznych wymaga uzupełniania przez praktykę braków legislacji. Przy tym należy pamiętać, że sprawne zawieranie umów na podstawie zamówień publicznych decyduje o wykorzystaniu funduszy strukturalnych, ma zatem zasadnicze znaczenie dla ekonomicznego rozwoju kraju.

Uchwała z 8 grudnia 2005 r., III CZP 109/05, w ten sposób wyjaśnia przedstawione zagadnienia prawne dotyczące wymagań pod adresem składającego skargę na orzeczenie

zespołu arbitrów oraz formę rozstrzygnięcia sądu: „1. Niedołączenie do skargi na orzeczenie zespołu arbitrów dowodu przesłania jej przeciwnikowi jest brakiem formalnym (art. 195 ust. 2 w zw. z art. 196 ust. 1 i art. 197 ust. 1 ustawy z 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, Dz.U. Nr 19, poz. 177 ze zm.).

Rozstrzygnięcie sądu rozpoznającego skargę na wyrok zespołu arbitrów w przedmiocie kosztów postępowania zapada w formie postanowienia”.

3. WYŁĄCZENIE KOMORNIKA. Zdarzenie takie potraktowano lakonicznie w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji. Według jej art. 9 do komornika stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego o wyłączeniu sędziego. Kodeks w art. 54 stanowi m.in., iż wniosek o wyłączenie pozostałych osób (sąd) przekazuje odpowiedniemu organowi nadzrzednemu. Ogólna formuła zrodziła wątpliwość, czy tym organem nie jest prezes sądu wyposażony w uprawnienia nadzorcze.

Uchwała z 9 grudnia 2005 r., III CZP 113/05, wyjaśniła, że „Rozpoznanie wniosku o wyłączenie komornika należy do właściwości sądu”.

4. SPRAWA MAJĄTKOWA. Kryterium sprawy majątkowej przewija się w k.p.c. przy ustalaniu właściwości rzeczowej, dopuszczalności skargi kasacyjnej lub ustalaniu opłat sądowych, przy czym ustawodawca nie trzyma się ściśle jednej formuły (np. roszczeń majątkowych, spraw majątkowych albo o prawa majątkowe). Trudności w kwalifikowaniu określonej sprawy według tego kryterium występują najpierw przy ustalaniu ścisłości związku między żądanym rozstrzygnięciem a interesem majątkowym rozumianym jako zwiększenie lub zmniejszenie jego aktywów. Ponadto interes majątkowy wymagający ochrony ujawnia się nieraz obok interesu osobistego w takim związku, że rozdzielenie ich jest niemożliwe i zachodzi konieczność przyjęcia dominacji jednego z nich. Występuje to np. w razie naruszenia praw osobistych i majątkowych z zakresu własności intelektualnej, albo podstawowych praw człowieka, jak prawo do „dachu nad głową”.

5. POJĘCIE SPRAWY O PRAWA MAJĄTKOWE. Przedmiotem zagadnienia rozstrzygniętego uchwałą z 9 grudnia 2005 r., III CZP 111/05, był związek między prawami organizacyjnymi członka wspólnoty mieszkaniowej a prawami majątkowymi decydującymi o sensie utrzymywania wspólnoty. Podobne zagadnienia były już rozważane w przeszłości (np. postanowienie z 27 lutego 2001 r., V CZ 4/01, OSNC 2001, z. 7–8, poz. 124). Prezentowana uchwała z 9 grudnia 2005 r. w następujący sposób rozstrzyga zagadnienia prawne dotyczące wykładni art. 23 ust. 1 ustawy o własności lokali: „Sprawy o uchylenie uchwał wspólnoty mieszkaniowej podjętych w trybie art. 23 ust. 1 ustawy z 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 ze zm.), których przedmiotem są: zmiana sposobu sprawowania zarządu nieruchomością wspólną, zatwierdzenie sprawozdania ze sprawowania zarządu nieruchomością wspólną, udzielenie absolutorium zarządcy, są sprawami o prawa majątkowe”.

6. KOSZTY POSTĘPOWANIA EGZEKUCYJNEGO. Wątpliwości na tle przepisów ustawy o komornikach sądowych i egzekucji rodzą się przy każdej z licznych nowelizacji tego aktu. Przedostatnią zmianą (dokonaną w ustawie z 24 września 2004 r.) wprowadzono obowiązek uiszczania opłaty egzekucyjnej stosunkowej w razie umorzenia bez rezultatu postępowania, z powodu bezczynności wierzyciela (art. 823 k.p.c.). Tym razem chodzi o skutki czasowe

zmiany art. 49 ustawy o komornikach (...). Jak można przypuszczać, egzekutor żądał opłaty w sprawie wszczętej przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. W uchwale z 16 grudnia 2005 r., III CZP 116/05, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że „Komornikowi nie przysługuje uprawnienie do pobierania opłaty przewidzianej w art. 49 zdanie pierwsze ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm.) w brzmieniu sprzed 13 listopada 2004 r., jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed wejściem w życie ustawy z 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 236, poz. 2356) i umorzone na podstawie art. 823 k.p.c. bez wyegzekwowania żadnej kwoty”.

Stanowisko przytoczone wyżej określało zasadę stosowania nowego brzmienia przepisów ustawy o komornikach (...) do postępowań wszczętych pod ich rządem i zostało podtrzymane w uchwale z tego samego dnia, 16 grudnia 2005 r., III CZP 115/05 odnośnie do art. 59 ust. 1 tej ustawy regulującego kwestię, od kogo komornik ściąga – w razie umorzenia postępowania – nieuiszczoną część opłaty. Na mocy ustawy z 24 września 2004 r. art. 59 ust. 1 otrzymał następujące brzmienie: „opłatę stosunkową komornik ściąga od dłużnika, obliczając ją proporcjonalnie do wyegzekwowanych kwot”. Różniło się ono od unormowania pierwotnego, dzielącego opłatę stosunkową na część obciążającą wierzyciela i część obciążającą dłużnika. Tylko ta druga podlegała ściągnięciu od dłużnika, lecz w proporcji do wyegzekwowanych kwot. Art. 825 pkt 1 k.p.c., który w sprawie miał zastosowanie, stanowił podstawę umorzenia postępowania na żądanie wierzyciela. Z treści uchwały wynika, że „Komornikowi, który umorzył postępowanie egzekucyjne na podstawie art. 825 k.p.c. wszczęte pod rządem przepisów ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm.) w jej pierwotnym brzmieniu, nie przysługuje uprawnienie do ściągnięcia od dłużnika pozostałej części opłaty, przewidzianej w art. 59 ust. 1 tej ustawy, jeżeli nie wyegzekwował żadnej kwoty”.

7. PREKLUZJA DOWODOWA. Przepis art. 381 k.p.c. zawierający uprawnienie sądu drugiej instancji do pominięcia nowych faktów i dowodów był przedmiotem wykładni w sprawie III CSK 88/05, a chodziło w niej o przyczyny subiektywne, tkwiące w mylnym wyobrażeniu o potrzebie wskazania dowodów. Wyrok z 20 grudnia 2005 r. zawiera następującą tezę: „Stan choroby psychicznej, wywołujący mylne wyobrażenie o istniejącej rzeczywistości, może uzasadniać ocenę, że w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji strona nie mogła powołać określonych dowodów (art. 381 k.p.c.)”.

8. DORĘCZENIA. Przepis art. 133 § 2a wprowadzony w życie w 1996 r. nakazuje doręczać pisma procesowe dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych wpisanych do rejestru sądowego na adres podany w rejestrze, chyba że strona wskazała inny adres dla doręczeń. Sąd Okręgowy rozpoznając sprawę przeciw takiemu przedsiębiorcy pytał, czy przez „adres podany w rejestrze należy rozumieć wyłącznie adres siedziby tego przedsiębiorcy, czy również jego oddziału, gdy roszczenie powoda pozostaje w związku z działalnością tego oddziału.

Uchwała z 11 stycznia 2006 r. stwierdza, że „Przez adres podany w rejestrze, o którym mowa w art. 133 § 2a k.p.c., należy rozumieć – w odniesieniu do przedsiębiorcy będącego spółką akcyjną – adres siedziby spółki, a nie adres jej oddziału”.

Należy dodać, że spółka łatwo uwolni się od pilnowania przepływu korespondencji między nią a oddziałem, ponieważ w oddziale może ustanowić pełnomocnika procesowego, lub osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych (art. 133 § 3 k.p.c.).